

- представники громади повинні користуватися певними науковими знаннями при вирішенні відповідних питань;
- діяльність громади має бути оцінена за результатами, а не за словами і закликами [2, с. 9-10].

Отже, в концепції М. Драгоманова інститут самоврядування – це не лише форма децентралізації держави, а й механізм суспільно-політичного ладу, за допомогою якого організація влади будується за принципом “знизу догори” і діє за схемою: громадянин – громада – волость – повіт – область – держава.

Список використаних джерел

1. Драгоманов М. Переднє слово до громади [Електронний ресурс] / М. Драгоманов. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/drag/drag11.htm>.
2. Євтушенко О. Н. Теорія громади в політичній концепції М. Драгоманова / О. Н. Євтушенко, Т. В. Лушагіна // Гілея. Наук. Вісник : зб. наук. праць. – Вип. 20. – 2009. – С. 347–354.

*Каріх Ігор Володимирович, директор науково-консультаційного центру
правових досліджень Сумського державного університету*

ГЛОБАЛЬНІ ЧИННИКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР

Дослідники процесів формування та реалізації пріоритетів гуманітарної політики звертають увагу на цілу низку чинників, які необхідно враховувати при визначенні конкретних цілей і засобів такої політики.

Серед них можна виділити чинники, що характеризують внутрішній стан і можливості того суспільного організму, в межах якого дана гуманітарна політика пропонується. Зокрема, йдеться про тип політичної культури даної спільноти, її традиційні цінності та історичні традиції, рівень залучення різних суспільних верств до вироблення і підтримки державних рішень у гуманітарній сфері, а також об'єктивні показники – етнічний та демографічний склад, релігійність, рівень освіти, міра урбанізованості, наявність матеріальних ресурсів, що можуть бути спрямовані на гуманітарні потреби.

Іншу групу чинників складають зовнішні обставини, в яких гуманітарна політика конкретної держави реалізується. В даному контексті можна говорити загалом про історичний, світоглядний і цивілізаційний контекст, що визначає спрямування гуманітарної політики і її основне ціннісне наповнення. Суттєве значення має і конкретна міжнародна ситуація, взаємини з сусідніми країнами, ставлення до держави з боку світового співтовариства та її міжнародний імідж.

У сучасному світі ці чинники однаковою мірою визначають політичні, соціальні, культурні процеси на глобальному, національному та регіональному рівнях суспільної організації.

Очевидно, що зовнішні і внутрішні фактори між собою пов'язані. Цей зв'язок полягає, головним чином, у тому, що основні тенденції внутрішнього

життя спільноти обумовлені більш загальними тенденціями і закономірностями, що мають цивілізаційну природу. У свою чергу, внутрішні особливості національного життя, його політичні, соціальні, гуманітарні аспекти є визначальними щодо позиціонування країни в існуючій міжнародній системі координат, детермінують характер і спрямованість зовнішніх контактів, роль країни в інтеграційних процесах, міжнародний імідж, престиж країни, її культурне обличчя та авторитет у міжнародних справах.

Отже, почнемо розгляд чинників національної гуманітарної політики із загальних цивілізаційних тенденцій, серед яких численні дослідники виділяють в якості ключових два взаємопов'язаних процеси – глобалізація суспільного життя та його інформатизація (що концептуально відображено в поняттях інформаційного суспільства, інформаційної та постіндустріальної доби тощо).

Феномен глобалізації є одним з найбільш обговорюваних і досліджуваних у сучасній гуманітарній і суспільствознавчій науці. Величезна бібліографія цього питання не може бути представлена простим переліком імен і праць. Вкажемо лише на найбільш резонансні публікації вітчизняних авторів, присвячені філософським, культурологічним та політологічним проблемам осмислення явища глобалізації [9; 10; 13].

Говорячи про феномен глобалізації, автори масштабного підсумкового міждисциплінарного дослідження, підготовленого на межі XX і XXI сторіч у Кембриджському університеті (Великобританія), поділяють існуючі у світовій науковій думці підходи до цього явища на три категорії: погляди гіперглобалістів, скептиків і трансформаціоністів [2, с. 24].

Перша позиція відображає уявлення про глобалізацію як про нову добу в історії людства, що має свої унікальні соціокультурні та політичні характеристики, але обумовлена передовсім дією економічних чинників – а саме, становлення глобального ринку товарів, послуг, робочої сили і капіталів. Загальною для гіперглобалістських теорій тезою є зменшення ролі держави і національного суверенітету та їхнього підпорядкування інтересам економічної доцільності та потребам впливових суб'єктів економічного життя.

Поява світового медійного простору, поширення культурних індустрій, заснованих на ідеї прогресуючого споживання, призводить, на думку гіперглобалістів, до незворотних змін у сфері суспільних цінностей, культурних практик та ідентичностей. А це – основні сфери, регулюванням яких, поруч із соціальним захистом, займається гуманітарна політика держави.

До того ж, глобальні системи управління, засновані на інструментах економічного регулювання, заміщують собою самого суб'єкта гуманітарної політики традиційного зразка – національну державу. Як альтернативу національному суверенітету та пов'язаним із ним атрибутам суспільної свідомості (національній свідомості, історичній пам'яті, культурній традиції) протиставляється феномен «глобального громадянського суспільства» [92, с.26 - 27].

Тезу про кардинальність і незворотність процесів глобалізації не поділяють прихильники т.зв. скептичного підходу [3]. Вони вважають, що

«глобалізація» є скоріше міфом сучасності, який далеко не повною мірою відображає складність процесів, що відбуваються у світовому економічному, культурному та політичному просторі. Визнаючи існування глобального ринку, скептики відзначають, що міра його інтегрованості є нижчою за ту, що була досягнута наприкінці XIX ст. Відповідно, національні держави й уряди лишаються ключовими акторами економічних відносин, оскільки саме вони є основними їх законодавцями та основними суб'єктами прийняття рішень щодо характеру глобальних економічних процесів.

Третій підхід, означений в науковій літературі як трансформаціоністський, наголошує на безпрецедентному характері змін, які відбуваються в світовій економіці, політичному устрої держав і культурному житті за сучасних умов. Особливістю цього переходу до нової форми суспільної організації людства в цілому і кожної спільноти зокрема, є стирання чіткого розмежування між «внутрішньою» і «зовнішньою» сферами життя суспільства та, зокрема, між змістом внутрішньої і зовнішньої політики.

Можливості суверенного управління національними справами, з точки зору цього підходу, залишаються доволі значними, однак сама «територія» управлінської діяльності розмежована на сфери компетентності між національними, міжнародними, регіональними, місцевими органами та інститутами.

Осмилення нової якості суспільних зв'язків та практик відбувається в межах концептів постіндустріального та інформаційного суспільства. Відповідні підходи представлені у відомих працях Е. Тоффлера, Д. Белла, Й. Масуди, М. МакЛюена, М. Кастельса та ін.

Основними ознаками цієї нової якості більшість дослідників вважають: 1) різке зростання обсягів інформації, якими людство оперує при вирішенні поточних проблем; 2) різке зростання інтенсивності комунікацій і трансакцій, що використовуються з економічною, культурною та політичною метою; 3) різке зростання частки нематеріальних інформаційно-інтелектуальних складових у собівартості окремого продукту та в структурі суспільного виробництва загалом. Дані зміни стали наслідком стрімкого розвитку технологій передачі, зберігання та обробки інформації, що почався з використання електричної енергії і відповідних засобів зв'язку, та особливо прискорився з переходом до телекомунікаційних і комп'ютерних технологій.

Суттєво змінюють нові інформаційно-комунікаційні реалії, зокрема, постановку і вирішення традиційних завдань гуманітарної політики – підтримання спільної ідентичності громадян, сприяння розвитку національної культури тощо.

Очевидно, що деякі сподівання теоретиків інформаційного суспільства та постіндустріальної доби на радикальні зміни в соціальній організації не справджуються. Та це не означає, що можна ігнорувати суттєві трансформації суспільної свідомості й відносин між людьми й інститутами, які стали результатом поширення нових інформаційно-комунікаційних засобів.

Утвердження нових форм соціальної інтеграції та криза традиційних цінностей ускладнюють вирішення завдань гуманітарної політики національною державою та відкриває при цьому можливість вирішального впливу на свідомість громадян і їх соціальний статус з боку альтернативних суб'єктів – міжнародних інституцій і транснаціональних корпорацій, мережевих спільнот, носіїв локальних та регіональних ідентичностей тощо. На зміну потужним процесам соціальної інтеграції та уніфікації, що були характерними для періоду Модерну (індустріальної доби), приходять відцентрові тенденції, які формують багатокладне, строкате, плюралістичне в сенсі цінностей, норм та ідентичностей суспільство [6; 14].

Спільним у розглянутих вище підходах є визнання того, що нинішні зміни у фінансово-економічній сфері, а також розвиток комунікацій і технологій створюють принципово нові умови для реалізації традиційних завдань гуманітарної політики. Перш за все, це пов'язано з новими викликами і загрозами, які постають перед людством у цілому та окремими спільнотами. Якщо раніше основними загрозами людяності вважалися війни, бідність, ідеологічна та релігійна нетерпимість, то нині все більшу увагу привертають загрози екологічного і техногенного характеру, дегуманізуючий вплив масової культури, тероризм, кіберзлочинність. Вразливість сучасного суспільства, вважає іспанський філософ М.Кастельс, зростає пропорційно до його технологічної «озброєності» [5, с.510].

Водночас відбувається трансформація і засобів та методів гуманітарного впливу основних суб'єктів політики. Залишаються в минулому уніфікуючі практики соціалізації за допомогою освіти, єдиного культурного стандарту, апеляції до громадської думки через загальнонаціональні ЗМІ, зменшується роль законодавчих гарантій соціального захисту і підтримання безпеки довкілля. Натомість розвиваються мережеві спільноти і комунікації, реалізовується принцип культурного розмаїття, набувають зростаючої ваги корпоративні та громадські форми самоорганізації.

Соціальна тканина і культурний простір стають дедалі більш фрагментованими і все менше залежними від нормативного втручання держави. Вирішальним чинником реалізації того чи іншого культурного (у тому числі, ідеологічного) тренду стає його ресурсне та інформаційне забезпечення.

Однак в умовах глобалізації та посилення тиску єдиних стандартів життя і культурних стереотипів, що відтворюються глобальними медіа (кіно, естрада, телебачення, соціальні мережі та ін.), урядове регулювання суттєво утруднюється, оскільки держава не може ефективно контролювати канали надходження інформації та спілкування своїх громадян. Разом із зниженням державного контролю втрачаються також інші механізми соціальної інтеграції – звичаї, традиції, норми і цінності певних спільнот, що підтримуються самими громадянами та культурними елітами. [14]

Традиційні ідентичності чинять спротив уніфікуючому впливу глобалізації, що призводить до “загострення протистояння між локальним і

глобальним, яке, зрештою, сприяє до появи локалістських, оборонних за своєю спрямованістю політичних стратегій”. [14, с. 71]

Дослідники даного явища запропонували спеціальний термін глокалізації, яким окреслюється взаємне підсилення тенденцій до посилення глобалізаційного тиску культурної уніфікації та адекватного йому посилення прагнення культурної локалізації. Відповідно до дії цих протилежних імпульсів формується нова культурна реальність, що відрізняється як від уявлень про єдину глобальну уніфіковану культуру, так і від традиційного “острівного” підходу, згідно з яким окремі національні культури є цілком автономними і самодостатніми. В умовах одночасного посилення взаємодії і самовизначення культурних локальностей виникає специфічна мережа культурного обміну, в якій відтворюються не лише успадковані культурні відмінності, але й стимулюється поява чи “винахід” нових [8, с.55].

Додатковим стимулом для культурного ізоляціонізму та його ідеологічного обґрунтування є також соціально-економічні відмінності між способом життя в різних регіонах глобалізованого “суспільства споживання”. Саме такою реакцією на очевидний розрив у рівні життя між окремими країнами і суспільствами схильні пояснювати сплеск націоналізмів та радикальних ідеологій деякі дослідники [3, с.232].

Більш зважений підхід до явища локалізації та пов’язаних із ним культурних і політичних тенденцій пропонує французький соціолог Е.Тодд. На його думку, в суспільствах, що переживають етап світоглядних та пов’язаних з ними інституційних трансформацій, закономірно виникає “істерія навколо антропологічних цінностей”. Кризовий чи, за термінологією П.Штомпки, травматичний період переходу від однієї системи цінностей до іншої “викликає зворотню реакцію – утвердження в ідеологічній формі традиційних цінностей” [11, с.64].

Модернізація, що супроводжує глобальні інтеграційні процеси, з часом пом’якшує категоричність фундаменталістських вимог і гасел та призводить до включення елементів традиційних цінностей і норм в контекст індивідуалістичної культури й соціальної організації капіталізму.

Список використаних джерел

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Даниэл Белл – М.: Academia, 1999. – 787с.
2. Гелд Д. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура / Д. Гелд, Е. МакГрю, Д. Голдблатт, Дж. Перратон / Пер.з англ. Переднє слово Ю. Павленка. – К.: Фенікс, 2003. – 584с.
3. Герст П. Сумніви в глобалізації / П. Герст, Г. Томсон / Пер.з англ. – К.: К.І.С., 2002. – с.232.
4. Иноземцев В. Расколота цивилизация / Владислав Иноземцев. – М., 1999. – с.138.
5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / Мануэль Кастельс. – М., 2000.

6. Мінаков М. Суспільство недовіри та неоліберальна альтернатива / Михайло Мінаков // Критика. – 2004. – липень-серпень. – ч.81-82. – с.6-8.
7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен / Пер. с англ. – М.: Когито-Центр, 2002. – 396 с.
8. Робертсон Р. Глокалізація: часопростір і гомогенність-гетерогенність / Р. Робертсон / Пер.з англ. // Глобальні модерності / За ред. М.Фезерстоуна, С.Леша та Р.Робертсона. – К.: Ніка-центр, 2008. – 218 с.
9. Співак В.М. Політико-правовий та соціокультурний виміри глобалізації: Монографія / В.М. Співак. – К.: Логос, 2011. – 416 с.
10. Суліма Є.М. Глобальний соціальний порядок постіндустріалізму / Є.М. Суліма – К.: Генеза, 2004. – 334с.
11. Тодд Э. После империи. Рах Americana – начало конца / Эмманюэль Тодд / Пер.с франц. – М.: Международные отношения, 2004. – 248 с.
12. Тоффлер Э. Проблемы власти на пороге XXI столетия / Элвин Тоффлер // Свободная мысль. – 1992. – №2. – с.114-121.
13. Удовик С.Л. Глобализация: семиотические подходы / С.Л. Удовик. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 2002. – 480с.
14. Фадеєв В. Соціокультурні тренди та українські перспективи / Володимир Фадеєв. – К.: Стилос, 2009. – 194 с.

Швець Євгенія Володимирівна

аспірант кафедри інформаційних технологій в архітектурі

Київського національного університету будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ “ЦИВІЛІЗАЦІЯ”

Поняття “цивілізація” поступово увійшло у науковий обіг у зв'язку із виникненням необхідності у поясненні загальних принципів функціонування суспільства та середовища його існування. Того суспільства, яке поступово переставало розглядатися як “град божий” чи “град земний”, і відтепер повинно було співвідноситися з присутністю людини у цьому світі та її діяльністю.

Поняття “цивілізація” походить від латинського слова *civilis*, яке має відношення до якостей громадянина як міського жителя. Вважається що сучасне значення терміну було введено в обіг французьким і англійським Просвітництвом. На думку французького історика Л. Февра, відтворити історію французького слова “цивілізація” на справі означає “реконструювати етапи глибокої революції, яку зробила і через яку пройшла французька думка від другої половини XVIII ст. і по наш час” [1].

Слово “*civiliser*” - “цивілізувати” та “*civilite*” - “цивільність” чи “*civil*” - “цивільний” мали розповсюдження у суспільній думці Франції як вираження норм благопристойності, вихованості та освіченості, які формувалися під впливом придворних звичаїв прийнятих в аристократичному колі [9].